

PSICHOLOGAS VAIKŲ APKLAUSOSE

Apklausa yra esminė bylos **tyrimo** ašis. Nuo pateiktų parodymų dažnai priklauso bylos tyrimo sėkmė. Teisėjas, prokuroras, tyrėjas, kiti specialistai atlieka savo darbą pagal nustatytas taisykles.

Nors apklausos procesas yra teisiškai reglamentuojamas, jis nevyksta visą laiką vienodai. Svarbiais tampa pareigūnų, kitų specialistų gebėjimai, patirtis renkant kuo tikslesnius parodymus. Ypatingai šie gebėjimai svarbūs, kalbant apie vaikų (mažamečių ir nepilnamečių) apklausas.

Vaikai yra ypatingi liudytojai dėl savo raidos, pažintinių gebėjimų ypatumų bei patirtų traumuojančių išgyvenimų.

Jie neretai tampa pagrindiniais liudytojais civilinėse šeimos ir baudžiamosiose bylose, yra įtraukiami į ikiteisminį nusikaltimų tyrimą, vėliau – teisminį bylos nagrinėjimą, neišvengiamai patiria naujų neigiamų išgyvenimų.

Pati vieta, kurioje apklausiamas vaikas, nesvarbu, ar tai būtų pareigūno kabinetas, ar teismo salė, vaikui **gali kelti neigiamus jausmus ir mažinti jo parodymų tikslumą**. Todėl **pagrindinis uždavinys apklausiant nepilnamečius yra saugumo užtikrinimas**. Jauki aplinka, kurioje nepilnametis (net ir įtariamasis!) jaučiasi gerai ir saugiai, padeda užmegzti geresnį kontaktą ir gauti tikslesnius parodymus.

Vaiko patiriamas stresas apklausos metu

Teisinės apklausos yra išskirtinis ir didelį **nerimą keliantis įvykis vaiko gyvenime**.

Įvairios baimės, stresas apklausos metu gali sumažinti vaiko pasakojimo, atsiminimų (įvykio detalių atkūrimo) tikslumą ir didinti jo įtaigumą, kai vaikas gali teigiamai atsakyti į klausimą ne todėl, kad taip iš tiesų vyko, bet norėdamas išvengti kitų klausimų ir kuo greičiau baigti apklausą.

Kontakto užmezgimas su pareigūnu, prašymai papasakoti apie nusikaltimą, kelis kartus pakartojami tie patys klausimai, ilgai tikslinamos tos pačios detalės, nepažįstama aplinka – **iššūkis vaikui**.

Apklausų metu vaikas privalo kuo išsamiau prisiminti ir atkurti įvykio aplinkybes. Siekiant kuo mažesnio neigiamo poveikio, **numatytos priemonės, padedančios vaikams jaustis saugesniais**.

Baudžiamojo proceso kodekso 280 str. 1 dalyje nurodoma, kad apklausiant jaunesnį kaip aštuoniolikos metų liudytoją, **gali būti šaukiamas psichologas, kuris padeda apklausti nepilnametį** atsižvelgdamas į jo socialinę ir psichologinę brandą.

Psichologo vaidmuo apklausoje

Psichologas gali tapti pagalbininku įvairioms užduotims apklausų metu įgyvendinti:

- **Įvertina vaiko gebėjimus** pagal klausimus, kuriuos pateikia ikiteisminio tyrimo pareigūnas.

- **Įvertina jau pateiktus ir užfiksuotus nepilnamečio parodymus;**

- **Stebi nepilnamečių apklausos metu.** Specialistas gali pateikti išvalgas, nuomonę dėl esamos (apklausos metu) emocinės būsenos, dėl galimybės duoti parodymus ir t.t. Taip pat ruošia stebėjimo rezultatų išvadas, papildomas pastabas, rekomendacijas;

- **Pateikia bendrą situacijos įvertinimą apie vaiką, tam tikras problemas, tipinius elgesio būdus.** Psichologas yra naudingas ne vien pateikdamas savo žodinių ar rašytinių įvertinimą apie apklausą. Jis gali pateikti tolesnių pastabų, ar reiktų atlikti ekspertizę, ar stebimi kokie nors psichikos sutrikimų simptomai, dėl kurių parodymai galėjo būti netikslūs;

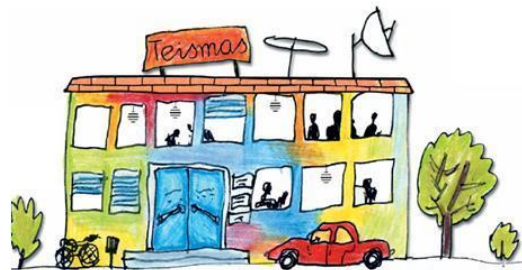
- **Padedą apklausti.** Galimos įvairios formos: psichologas apklausia stebint ikiteisminio tyrimo pareigūnams; psichologas pateikia tam tikrus papildomus klausimus ar juos perfrazuoja vaikui suprantama kalba, elementariomis sąvokomis, atsižvelgiant į jo socialinę ir psichologinę brandą. Taiko įvairias technikas, bandant rekonstruoti įvykių eigą ir pan.;

- **Padedą užmegzti pirminį kontaktą.** Psichologas bendrauja su vaiku, dažnai užduoda klausimus, nesusijusius su teismo procesu, byla (pvz. apie mokymąsi, užklasinę veiklą, laisvalaikio užsiėmimus ir pan.). Gilinasi į vaiko emocinę būseną.

- **Įsitraukia į vaiko paruošimą apklausos procesui,** dalyvaujant ikiteisminio tyrimo teisėjui, prokurorui ar kitam pareigūnui. Užduoda klausimus, padedančius sumažinti kylantį nerimą. Gali padėti supažindinant vaiką su apklausos tikslu, procedūra bei trukme, dalyvaujančiais asmenimis, nurodyti jų funkcijas, papasakoja apie vietą, kurioje vyksta apklausa.

- **Padedą įveikti krizę.** Mažamečiai ir nepilnamečiai apklausos metu susiduria su sunkiais neigiamais jausmais. Vaikas dažnai išgyvena krizę, dėl kurios gali visiškai nutilti, pradėti duoti neteisingus parodymus (pvz., pradeda su viskuo sutikti, į daugelį užduodamų klausimų atsako „nežinau“, tyli ir pan.). Jeigu vaikas pradeda verksti, apklausa galima tik tuomet, kai yra suteikiama psichologinė parama. Esant būtinybei psichologas gali nukreipti ir suteikti žinių dėl psichologinės pagalbos alternatyvų;

- **Užmezga kontaktą su tėvais/ teisėtais globėjais.** Teikia rekomendacijas dėl vaiko paruošimo apklausos procedūrai (streso įveikos būdų, bendravimo su vaiku strategijos ir pan.).

Padedą užtikrinti saugią aplinką apklausų metu

Dažniausiai mažamečių ir nepilnamečių apklausos yra organizuojamos - vaiko apklausos kambaryje. **Tai specialiai nepilnamečio apklausai pritaikyta patalpa, kuri yra ne tik jauki bei saugi vaikui,** bet ir aprūpinta vaizdą ir garsą fiksuojančia įranga. Vaiko apklausos kambarys sudaro galimybę mažinti neigiamą teisinių procedūrų poveikį vaikui bei sumažinti apklausų skaičių iki minimumo.

Apklausos metu nepilnamečių ar mažamečių apklausia tam paruošti, specialių žinių turintys, specialistai (dažniausiai iki 3 asmenų). Tai gali būti policijos pareigūnas, ikiteisminio tyrimo teisėjas, taip pat **psichologas**. Jie būna kartu su vaiku. Visi kiti su apklausa susiję asmenys ir specialistai vaiko apklausą stebi gretimoje patalpoje monitoriaus ekrane. Jie gali užduoti klausimus pareigūnui, apklausoje dalyvaujančiam specialistui (pvz. psichologui) per radijo stotelę.

Pagrindiniu apklausoje dalyvaujančio psichologo uždaviniu tampa – aktyvus vaiko emocinės būsenos stebėjimas, įsitraukimas į apklausą užduodant ir formuluojant klausimus, kartu apsaugant vaiką nuo galimo psichologinio diskomforto ikiteisminio tyrimo ir teismo proceso metu.

